

Є. С. Хижняк,

*адвокат, декан факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична
академія», кандидат юридичних наук, доцент*

АДВОКАТСЬКА ЕТИКА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ АДВОКАТІВ

Етичні категорії, складні та багатоаспектні, є об'єктом дослідження вчених та філософів починаючи з давніх часів. Адвокатська етика, під якою розуміють науку про моральні вимоги до адвоката, моральні відносини, які виникають під час здійснення адвокатської діяльності, моральні приписи, якими адвокат керується під час здійснення адвокатської діяльності, пройшла тривалий шлях розвитку та становлення, поступово виокремившись з судової та юридичної етики.

Правила адвокатської етики в Україні мають складну історію розробки та прийняття, що починається з 11—12 січня 1991 р., коли на засіданні правління Спілки адвокатів України Й. Л. Бронз поставив питання про розробку етичного кодексу адвоката. Чинні правила адвокатської етики затверджено Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 р.

Значення та роль Правил адвокатської етики у житті адвокатської спільноти можна простежити від набуття статусу адвоката до практичної діяльності адвоката. Норми Правил адвокатської етики пронизують все життя адвокатів та є особливо важливими, адже статус адвоката є невід'ємним від особи, яка є носієм цього статусу. Слід зазначити, що адвокат повинен турбуватися не лише про власну репутацію, а й про репутацію та повагу до інституту адвокатури загалом.

Особа, яка бажає отримати статус адвоката та свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, повинна скласти кваліфікаційний іспит, який полягає у виявленні теоретичних знань у галузі права, історії адвокатури, адвокатської етики, а також у виявленні рівня практичних навичок особи та умінь у застосуванні закону. Програма складення кваліфікаційного іспиту, затверджена рішенням Ради адвокатів України № 68 від 26 лютого 2016 р., передбачає окремий блок, присвячений адвокатській етиці, та спрямована на перевірку знань особи щодо основних принципів

адвокатської етики, дії Правил адвокатської етики за предметом, колом осіб та в часі, незалежності та свободи адвоката у здійсненні адвокатської діяльності, конфіденційності, обов'язку адвокатів зберігати адвокатську таємницю, компетентності і добросовісності, поваги до адвокатської професії, вимоги до рекламування адвокатської діяльності тощо.

При проходженні Адаптаційного курсу в професію адвоката для стажистів, передбаченого Положенням про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, затвердженого Рішенням Ради адвокатів України № 80 від 1 червня 2018 р., стажист має пройти сім модулів. Один з них, присвячений адвокатській етиці, розрахований на 8 уроків, що містять відеоматеріали (6 уроків), та передбачає виконання тестового та практичного завдань. Окремі питання щодо адвокатської етики також містяться у модулі «Взаємовідносини між адвокатом та клієнтом».

Зміст присяги адвоката свідчить про те, що майбутній адвокат присягає у своїй адвокатській діяльності дотримуватися не лише принципів верховенства права, законності, незалежності та конфіденційності, але й правил адвокатської етики (ст. 11 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Відповідно до ст. 21 Закону дотримання присяги адвоката України та правил адвокатської етики визначається професійним обов'язком адвоката.

Порушення правил адвокатської етики є дисциплінарним проступком адвоката відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 34 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Систематичне або грубе одноразове порушення правил адвокатської етики є підставою накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю (ст. 31), а систематичне або грубе одноразове порушення правил, що підриває авторитет

адвокатури України, — підставою для позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю (ст. 32).

Одним з обов'язкових аспектів діяльності адвоката є підвищення кваліфікації, складовою якої є покращення рівня усвідомлення правил адвокатської етики. Порядком підвищення кваліфікації адвокатів України, затвердженим рішенням Ради адвокатів України № 20 від 14 лютого 2019 р., встановлено, що підвищення кваліфікації адвокатів спрямовано, у тому числі, й на підвищення рівня усвідомлення ними правил адвокатської етики (п. 3). Відповідно до п. 22 адвокат за рік має отримати не менше ніж 2 залікових бали за навчання з питань правил адвокатської етики та стандартів професійної діяльності. Втім, на наш погляд, є необхідність збільшити кількість залікових балів з адвокатської етики до 3 (трьох) за період (рік) оцінювання, адже порушення правил адвокатської етики є однією з поширених підстав притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності. Розгляд змісту норм та принципів адвокатської етики, складних етичних ситуацій під час підвищення кваліфікації адвокатів сприятиме уникненню помилок у відносинах адвокатів з клієнтами, колегами, суддями, прокурорами, слідчими, іншими особами, з якими адвокати вступають у взаємодію під час виконання доручень клієнтів.

Вбачається, що насправді перші внески у формування високоморальних якостей майбутнього адвоката відбуваються ще задовго до підготовки до складання кваліфікаційного іспиту. Провідну роль відіграє вищий навчальний заклад, у якому навчатиметься майбутній адвокат. Пишаємося тим, що знання щодо вимог адвокатської етики студенти починають отримувати на факультеті адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» вже з другого року навчання в рамках дисциплін «Адвокатура України» та «Історія адвокатури», які містять окремі теми та питання, що стосуються змісту та розвитку адвокатської етики.

На четвертому курсі студенти знайомляться з дисципліною «Етика адвоката», яка викладається на факультеті адвокатури з 2006 р. Метою навчальної дисципліни є надання знань щодо історії виникнення та розвитку адвокатської етики, поняття адвокатської етики, структури та змісту Правил адвокатської етики, основних принципів адвокатської етики, етичних норм, що регулюють відносини адвоката з клієнтом, відносини між адвокатами, відносини адвоката з судом та іншими учасниками судового провадження, відносини адвоката з державними органами, відповідальність адвоката за порушення Правил адвокатської етики. До предмета дисципліни також входять вимоги до поведінки адвоката в громадській, науковій, публіцистичній діяльності, при використанні мережі Інтернет. Останнє є вкрай

актуальним у сучасних умовах розвитку соціальних мереж, які не лише створюють відкриту платформу для отримання нових знань, а й додаткові ризики. Закріплення вимог щодо необхідності дотримання принципів незалежності, професійності, відповідальності, чесності, стриманості та коректності, гідності, недопущення будь-яких проявів дискримінації, корпоративності, збереження довіри суспільства та конфіденційності під час користування мережею Інтернет є актуальним та відповідає сучасним потребам суспільства.

На першому курсі магістратури окремі проблематичні аспекти адвокатської етики вивчаються в рамках дисципліни «Актуальні проблеми правового регулювання адвокатської діяльності», що спрямована на поглиблене дослідження дискусійних питань Правил адвокатської етики, доброчесності та репутації адвоката, професійних дилем у діяльності адвоката (дилема «право—закон», «доцільність—справедливість», «етика конфіденційності в стосунках адвокат—клієнт», «особисте та професійне життя адвоката»), професійної деформації адвоката.

Інші навчальні дисципліни, які викладаються для магістрів факультету адвокатури, — «Адвокатура у системі надання безоплатної правової допомоги», «Особливості тактики представництва в цивільному процесі», «Адвокат в адміністративних судах», «Способи захисту прав учасників поза кримінального судочинства» також містять важливі знання з професійної етики адвоката, зокрема щодо обов'язків адвоката при укладанні договору про надання правової допомоги, під час виконання доручення клієнтів по різних категоріях справ, при розірванні договору та т. ін.

Законодавство в Україні змінюється через необхідність приведення його до європейських стандартів, сучасних вимог суспільства. Правила адвокатської етики не є виключенням. Так, наприклад, останні зміни відбулися 15 лютого 2019 р. на V з'їзді адвокатів України (доповнення Правил положеннями щодо чесності і добропорядної репутації адвоката). Такі зміни беззаперечно стають предметом обговорення під час лекційних та практичних занять, що дозволяє студентам сформувати власний кут зору, зробити висновки щодо наявності або відсутності прогалин у законодавстві, шляхів їх усунення. Вважаємо, що саме такі вміння будуть корисні під час здійснення власної адвокатської практики у майбутньому.

Крім того, доповнення Правил адвокатської етики новим принципом потребує внесення відповідних доповнень до Програми складання кваліфікаційного іспиту, затвердженої рішенням Ради адвокатів України № 68 від 26 лютого 2016 р., — включенням до кваліфікаційного іспиту питання про чесність та добропорядну репутацію адвоката.